

Hoe wij aankijken tegen de Noorse identiteit zegt ook iets over de Nederlandse!

De blokkades van de truckers tegen de hoge olieprijsen zijn nauwelijks opgeheven als een groep geschiedenisdocenten uit Nederland in september 2000 de reis naar de oliestaat Noorwegen aanvaardt. Een prognose voor de schoolverkiezingen is daar juist bekend geworden: de extreemrechtse Fremskrittsparti zou de meeste stemmen van de leerlingen krijgen: 23,5 procent. De conservatief-liberale partij Høyre 17 procent. De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij slechts 16 procent. Noorwegen, zo wordt ons verteld, is in een politieke en morele crisis geraakt en deze crisis lijkt veroorzaakt door de overvloedige winsten op olie!

De Euroclio-conferentie waarop de groep Nederlandse geschiedenisdocenten afkomt, is getiteld: *'The learning and teaching of history in Norway. A Scandinavian approach?'*

Omdat het een Euroclioprogramma betreft, zijn er behalve Nederlanders ook geschiedenisleraren uit Rusland, Estland, Letland, Slovenië, Albanië, Macedonië en Bulgarije. Voor de deelnemers aan de conferentie ontrolt zich een rijk programma. De nadruk ligt op het geschiedenisonderwijs in Noorwegen in samenhang met de Noorse nationale identiteit. En hoe kun je die identiteit beter beleven dan door de 'heilige' Noorse plaatsen te bezoeken in het gezelschap van Noorse

V.I.n.r. Harald Skram, Annemiek Denissen, Daniëlle Heerens en Huub Oattes.

Margriet Hielkema is docente geschiedenis en werkzaam bij de Educatieve Faculteit Amsterdam, Ineke Veldhuis is vakdidactica bij het ICLON van de RUG.

Ijlpunten van de Noorse geschiedenis

800-1050	de Vikingtijd
1050-1500	de Christelijke Middeleeuwen
1050-1380	Noorwegen is een onafhankelijk koninkrijk
1380-1814	Noorwegen wordt een onderdeel van een Unie met Denemarken (steeds meer gedomineerd door de koning van Denemarken)
1814:10 april –17 mei	De Noren schrijven in Eidsvoll een grondwet en kiezen een eigen koning. Een Zweedse veldtocht beslist echter anders:
1799-1815	Napoleontische oorlogen
1814-1905	Met behoud van een groot deel van de grondwet van Eidsvoll is Noorwegen in een personele unie met Zweden verbonden.
1905	Noorwegen wordt voor het eerst sinds de veertiende eeuw weer een onafhankelijke staat, kiest een Deense prins tot koning en noemt hem Håkon VII.
1940-1945	Duitse bezetting
1949	Noorwegen wordt lid van de NAVO
2000	Het tweede referendum over de toetreding tot de EU heeft weer een negatieve uitslag

geschiedenisleraren? Wij Nederlanders die overlopen van trots op 'onze' zojuist behaalde Olympische medailles (gedurende ons verblijf in Oslo winnen 'wij' er nog wat bij), voelen ons toch wat ongemakkelijk bij de onvervalst nationale gevoelens van de Noren wanneer ze ons wijzen op hun 'lieux de mémoire' en ons vertellen dat ze hun onafhankelijkheidsdag, 17 mei, vieren met optochten liederen en vlaggetjes.

Om de Noorse 'lieux de mémoire' in de context te plaatsen, zetten we hier enige ijlpunten van de Noorse geschiedenis op een rij. Vervolgens gaan we in de door ons bezochte plaatsen op zoek naar de Noorse identiteit. Daarna stellen we ons de vraag hoe de geschiedenis in het Noorse onderwijs aan bod komt. Ten slotte komen we terug op de vraag in de titel van onze conferentie.

Noors erfgoed

De diverse plaatsen in en om Oslo, die we bezoeken, moeten volgens onze gastheer Harald Skram, geschieddidacticus aan de universiteit van Oslo, gezien worden als 'voorbeelden van erfgoed, waarmee de Noren hun nationale identiteit opbouwen'.

Wij gaan op pelgrimstocht langs Noors cultureel erfgoed.

– Het Noorse Volksmuseum

In dit openluchtmuseum op het schiereiland Bygdøy ('bebouwd eiland') bij Oslo kun je zoals het museum belooft 'in één dag door het hele land wandelen'. Openluchtmusea zijn er veel in het uitgestrekte Noorwegen. Gelukkig maar, want veel leerlingen wonen te

ver van Oslo of Lillehammer (openluchtmuseum Maihaugen) om daar te kunnen zien hoe mensen vroeger woonden en werkten. Bovendien lijkt de keuze op het platteland vaak: óf oude gebouwen slopen óf ze naar een regionaal openluchtmuseum verplaatsen. Er is daarvoor plaats genoeg. Op hun oorspronkelijke meer centrale plaats, komen in de dorpen benzinestations, garages en supermarkten.

Het Noorse Volksmuseum is ook een museum van alle tijden, want we zien een houten 'staafkerk' uit de eerste christelijke tijd en een benzinestation uit 1928! In het binnenmuseum zijn allerlei objecten uit de volkscultuur te vinden, zelfs van de Samibevolking in het Noorden, die tot de Noorse bevolking gerekend wordt, maar min of meer een eigen identiteit gegund wordt.

– Het Vikingschiphuus

Dit indrukwekkende museum naast het Noorse Volksmuseum heeft een plattegrond in de vorm van een kruis en doet van binnen denken aan een kerk of liever nog: een heilige schrijn. Tenslotte bevindt men zich hier bij schepen die begraven waren samen met hun overleden bevelhebbers of eigenaren.

Hier liggen onder andere de schepen die bij Gokstad en Oseberg gevonden zijn in respectievelijk 1888 en 1904. De vondsten werden indertijd onder grote belangstelling plechtig door de straten van Oslo vervoerd naar het onderzoekslaboratorium. Het nationale hart moet bij velen van trots zijn overgeslagen:

hier zag men het beste van wat de Vikingtijd aan houtsnij kunst, scheepsbouwkunde en smeedwerk te geven had. Juist in de tijd dat de Unie met Zweden als een last werd gevoeld en het Noors nationalisme op zijn hoogtepunt was, kon men terugkijken naar de tijd dat de Noormannen vrije mensen waren.

Je voelt hier de adem van de historie. Een oude saga vertelt van een viking-schip dat aanlegt in het latere Normandië. De lokale edelen komen ter begroeting en vragen wie de aanvoerder is. Als één man rijzen de vijftig Vikingen op en roepen: 'Wij hebben geen Heer, wij zijn allen gelijk.'

De boodschap van de saga is duidelijk: De Vikingen zijn de voorhoede van de moderne democratie.

Dit beeld wordt nu in de schoolboekjes wel genuanceerd, maar diep in iedere Noor zit nog zo'n vrijheidslievende, avontuurlijke, het woeste natuurgeweld trotserende Viking.

– Vikingopgravingen aan de Oslofjord

In het verlengde van het Vikingschipmuseum bezochten we de archeologische plaatsen aan de westkant van de

Oslofjord. We zien rotstekeningen die de logo-ontwerpers van de Olympische winterspelen van 1994 hebben geïnspireerd en grafheuvels, waaronder de heuvel waar Sint Hallvard, de patroonheilige van Oslo begraven heeft gelegen.

Toen hij in de elfde eeuw een vrouw, beschuldigd van diefstal, hielp tegen haar achtervolgers, zouden deze hem met drie pijlen doodgeschoten hebben en zijn lichaam aan een molensteen hebben laten zinken. Na een paar maanden kwam zijn lichaam bovendrijven. Hij wordt als martelaar vereerd, hij had immers de onschuld verdedigd, en later is zijn lichaam overgebracht naar Oslo. In het wapen van Oslo staan de drie pijlen en de molensteen.

Van fortificaties van vóór de Vikingtijd die tot in de zestiende eeuw stand hadden weten te houden, bekijken we de ruïnes. Is de daarbij horende naam voor de excursie, 'The building of the glorious past to make the Norwegians understand their destiny', ironisch bedoeld?

– **Het Grondwetmuseum in Eidsvoll**
Dertig kilometer ten Noorden van Oslo ligt Eidsvoll. Toen op 14 januari 1814 bij de vrede van Kiel de grote mogendheden Noorwegen afnamen van Denemarken (als straf voor de Deense steun aan Napoleon) en overdroegen aan Zweden, nam de Deense kroonprins Christiaan Frederik het initiatief tot

verzet in Noorwegen. Een Noorse vriend van de prins stelde zijn huis in Eidsvoll ter beschikking voor een Nationale Vergadering. Wie zich virtueel naar dit huis wil verplaatsen surfe naar de website en late zich door de prachtige kamers voeren.

Wij maakten deze bedevaart naar de plek waar de Noren hun huidige staat zien ontstaan live, en hoorden welk verhaal de Noorse schoolkinderen en hun ouders verteld wordt. Een lang verhaal. In dat belangrijke jaar 1814 begon de Nationale Vergadering op 11 april zijn grondwetgevende taak. Al op 17 mei was het werk gedaan. Een vergelijking met het moeizame tot stand komen van de eerste staatsrechtelijke regeling in Nederland dringt zich op! Groeiend Noors nationaal bewustzijn en stijgende weerzin tegen de bureaucratie en culturele centralisatiepolitiek vanuit Kopenhagen droegen daar zeker toe bij. De economische ontwikkeling van Noorwegen in de zeventiende en achttiende eeuw heeft een zelfbewuste klasse van burgers voortgebracht die op de hoogte was van de ontwikkelingen in Amerika, in Frankrijk en ook in de Bataafse Republiek. De Noren namen onder andere de Nederlandse Acte van Verlatinghe en ook de tekst van de Amerikaanse *Founding Fathers* als voorbeeld. Er was haast geboden om de te verwachten Zweedse acties vóór te zijn.

Gezeten in de bankjes van de representanten, die indertijd ijlings uit alle Noorse windstreken gekomen waren, hoorden wij hoe zij op 17 mei daar in Eidsvoll een grondwet voor de zelfstan-

dige staat Noorwegen ondertekenden en hoe zij de Deense kroonprins Christiaan Frederik tot hun koning verkozen (vertegenwoordigers van de noordelijke gewesten waren nog steeds niet in Eidsvoll aangekomen, maar men kon niet langer op hen wachten). De prins accepteerde deze verkiezing en legde de eed op de grondwet af. Het Noorse parlement kreeg de naam *Storting*. Zo riep men herinneringen op aan de tijd dat vrije Vikingen jaarlijks bijeen kwamen op het '*ting*': vergadering om recht te spreken, vergelijk Nederlands '*ding*', *stor*, spreek uit: '*stoer*' betekent '*groot*'.

Op 28 juli van hetzelfde jaar bevond Noorwegen zich in oorlog met Zweden. Ruim veertien dagen later werd het pleit beslecht ten gunste van de Zweedse koning. Het Noorse Storting moest op 20 oktober 1814 zijn goedkeuring geven aan een Unie met Zweden. Grote delen van de grondwet bleven echter gehandhaafd, zodat Noorwegen niet (van een Deense) een Zweedse provincie werd: binnen een personele unie kon het toch een groot aantal beleidszaken zelf afhandelen. 17 Mei is de nationale feestdag geworden, gevierd met liederen en vlaggen.

Naast het kleine charmante museum is in het Grondwetmuseum nu ook het rijkscentrum voor politiek gevestigd met een educatieve en meningsvormende taak. Maar grote delen van Noorwegen liggen op meer dan één dag reizen van het museum, dus moet een virtuele '*vandring*' (wandeling) uitkomst brengen.

Links: Prins Christiaan Frederik

Boven: De Noorse 'founding fathers' bijeen in Eidsvoll, 1814.

Op de groene helling voor het museum staat een standbeeld van de Noorse nationalistische en romantische dichter Wergeland (1808-1845). Zijn vader was één van de representanten geweest in Eidsvoll. Wergeland jr. heeft jarenlang gestreden voor het vernietigen van een grondwetsartikel dat de aanwezigheid van joden op Noors grondgebied te allen tijde (zelfs bij schipbreuk op de Noorse kust) verbodt. Hij werd daarbij geholpen door Zweedse joden uit Stockholm. Het grondwetsartikel werd inderdaad geschrapt, maar helaas pas zes jaar na zijn dood.

De twintigste eeuw

In oktober 1814 werd Zweden al bestuurd door de Franse generaal Jean-Baptiste Bernadotte die door de zieke Zweedse koning was geadopteerd als zijn zoon. Vanaf 1818 besteede deze Franse generaal als Karl-Johann de troon van Zweden en Noorwegen. In Oslo liet de koning een paleis bouwen dat uitkijkt op de belangrijkste winkelboulevard van de stad, de *Karl-Johannsgata*. Vóór het paleis is het de Zweeds-Franse koning zelf die te paard en in brons het flanerende publiek in de gaten houdt. Maar zijn blik stuit dan toch op een ander gebouw aan deze straat: dat van het Storting (*Stortinget*, de Noren zetten het lidwoord achter het zelfstandig naamwoord).

– Het Storting

Zoals het koninklijk paleis uitkijkt op het Storting, zo kan vanuit de grote vergaderzaal van het Noorse Parlement de blik onwillekeurig afdwalen naar het koninklijk paleis. Sinds de Noren in 1905 de Unie met Zweden ophieven is Noorwegen een koninkrijk door eigen keuze. Met weer een Deense prins als uitverkoren kandidaat voor de Noorse kroon werden twee lange lijnen in de Noorse geschiedenis doorgetrokken: met de naam Haakon VII gaf de nieuwe koning aan dat hij aansloot bij de koningen van vóór de Unie met Denemarken van 1319, met zijn Deense afkomst werd aangetoond dat de Noren hun Deense 'overheersing' beter verwerkt hadden dan hun Zweedse.

Het algemeen kiesrecht werd in Noorwegen voor mannen én vrouwen opvallend vroeg ingevoerd. De eerste vrouw mocht haar zetel in het parlement innemen in 1911. De ministeriële verantwoordelijkheid dateert daarentegen van 1884.

Het Storting, vergaderplaats van het Noorse Parlement.

– Het Munch Museum en de Aula van de Universiteit

Geen Noor durft het aan, de schilderijen van Edvard Munch te verbinden met een Noorse identiteit. Munch (1863-1944) is een internationaal fenomeen in de schilderkunst, toch confronteren zijn schilderijen ons ook met de sociale en psychische ellende in het Christiania (in Munch's tijd heette Oslo nog zo) van het begin van de twintigste eeuw. De helft van de Noorse bevolking zou uiteindelijk naar de VS emigreren omdat de levensomstandigheden in eigen land erbarmelijk waren.

Waar wij keuze hebben uit vele Nederlandse schilders die internationale roem hebben geogst, is Munch nagenoeg de enig Noorse schilder van internationale faam. Maar Munch staat voor de Noren nog voor meer. Kort nadat Noorwegen een onafhankelijke staat werd, mocht hij in de Aula van de Universiteit een aantal muurschilderingen maken. In tegenstelling tot zijn vroegere schilderijen stralen deze muurschilderingen optimisme uit. Munch heeft hier bijzondere aandacht geschonken aan de 'Geschiedenis' in de persoon van een oude, gehavende man die een jong kind een verhaal vertelt, uitkijkend over een prachtig Noors fjordenlandschap. Hij zei hier zelf over: *'De Geschiedenis is niet alleen geschiedenis. Het is de leerstof en de wijsheid in alles.'*

Wij genieten de ongekennde luxe dat het Munch Museum voor ons open gaat als conferentieoord, waar we tus-

sen de lezingen door weer een zaal schilderijen kunnen bekijken.

Ook de door het ministerie aangeboden lunch droeg zijn steentje bij: rekesmørbrød en smørbrød med karbonade (broodje garnalen en broodje gehakt), een nationale of in elk geval Scandinavische delicatessen!

– Het Vigelandpark

Veel nadrukkelijker dan Munch's schilderijen zijn in het huidige Oslo de beelden van Gustav Vigeland (1869-1943) aanwezig. In het grote stadspark in de wijk Frogner (waar een jaar tevoren Pavarotti de Noren toezong) komen we in steen, brons en gietijzer de mens tegen van embryo tot grijsaard, van enkeling tot een kluwen mensen, die in een monoliet proberen zichzelf naar boven te werken.

Mensen van vlees en bloed en van alle leeftijden zonnen zich hier in de zomer of gaan er sleetje rijden in de winter. Het park is waarschijnlijk de grootste toeristenattractie van Noorwegen. Het werk van Vigeland is zowel met loftuitingen overladen als beschimpt als kitsch of fascistische kunst. Het laat in elk geval niemand koud.

– Het Raadhuis van Oslo

Het Raadhuis van Oslo ligt aan het Fridtjof Nansen Plein en kijkt uit over de Oslofjord. Het staat er bijna als een nieuwe dwangburcht vijf minuten lopen verwijderd van de oude dwangburcht: Akershus Festning. Waar nu het Raadhuis staat, lag eens een van de armste pauperwijken van Oslo, Piper-viken. De wijk staat model in tal van

Munch's Geschiedenis: de leerstof en de wijsheid in alles. Wandschildering in de aula van de Universiteit van Oslo.

romans over de moeilijke tijd rond de vorige eeuwwisseling. Op 10 december 2000 werd in het raadhuis zoals elk jaar de Nobelprijs voor de Vrede uitgereikt. Het heeft dan ook de grootste representatieve ruimte van Oslo en is veel meer dan een gemeentehuis.

Alle decoraties die aan het gebouw zijn aangebracht, zijn het resultaat van een wedstrijd in 1936 en de kunstenaars die erbij betrokken waren, waren zich ervan bewust dat ze vorm moesten geven aan de nieuwe Noorse staat en de Noorse nationale identiteit. In 1940 was men daar nog niet mee klaar, zo kon ook de Duitse bezetting er nog een plaats op de muur krijgen. Ook Munch heeft nog een bijdrage geleverd.

In het Raadhuis komen vaderlandsliefde en zelfbewustzijn van de arbeiders samen. Het gemeentebestuur van Oslo is sinds de bouw van het Raadhuis vrijwel doorlopend door de Arbeiderspartij gedomineerd geweest.

– Akershus Festning en het Verzetsmuseum

Oslo heeft een indrukwekkende entree, vooral voor wie vanuit het zuiden per schip de Oslofjord invaart en diep daar binnen de contouren van de stad ontwaart. De havenkant toont een hoge burcht aan de oostelijke kant en middenvoor ziet men het Raadhuis oprijzen. Aan de westelijke kant van de haven zijn oude gebouwen omgevormd tot het yuppencentrum van Oslo. Hier zijn vele oliekrone voor glas en beton betaald. Maar de oude burcht domineert toch: Akershus Festning. Om vele redenen zouden mensen hier

een bezoek moeten afleggen. Allereerst heeft dit vestingcomplex Vikingen en christelijke koningen van Noorse en Deense origine gezien en domineert het een paar historische delen van Oslo. De Deense tijd werd tijdens de conferentie weinig ter sprake gebracht, maar in Akershus Festning is deze wel terug te vinden. Ten tweede is in de vesting het Verzetsmuseum gevestigd, waar veel te vinden is over de Duitse bezetting van Noorwegen. Ten derde heeft in deze vesting Vidkun Quisling zijn proces wegens hoogverraad in gevangenschap afgewacht en is hij hier geëxecuteerd. Maar uiteindelijk is voor het Noorse volk een klein monument voor de gevallen van de Tweede Wereldoorlog aan de voet van de vesting de enige echte 'heilige plaats', vergelijkbaar met het Monument op de Dam in Amsterdam.

En dan is er nog een monument op een helling van Akershus Festning, waar de Noorse collegae die ons rondleidden niet goed raad mee wisten, een monument uit dank voor de bemoeienis van Noorse politici bij de totstandkoming van de Oslo-accorden geschonken door Amerikanen. Nu Israël en de Palestijnen weer gewapend tot de tanden tegenover elkaar staan, lijkt alle moeite voor niets en het monument brengt vriend en vijand in verlegenheid. De Nobelprijs voor de Vrede die hier in Oslo aan Arafat en Rabin is uitgereikt, lijkt zijn aanmoedigingsfunctie nog niet te hebben waargemaakt.

Volgens onze Noorse collegae wordt de nationale identiteit sinds de Tweede Wereldoorlog in zeer grote mate in het Verzetsmuseum en het monument

voor de gevallen weerspiegeld. Elke school die op een dag reizen van en naar Oslo ligt, brengt de leerlingen hier naar toe.

In 1995 is evenals in Nederland bijzondere aandacht aan de herdenking van de Duitse bezetting geschonken. Toch voelden de Nederlandse leraren een discrepantie met wat in het Nederlandse onderwijs over de Tweede Wereldoorlog de nadruk krijgt. Aan de collaboratie en de jodenvervolgung lijkt minder aandacht besteed te worden dan in Nederland. Het lijkt alsof iedere rechtgeaarde Noor in het verzet gezeten heeft, of in elk geval flink anti-Duits was. De figuur van Quisling krijgt weinig aandacht. Niet voor niets heet dit Museum over de Tweede Wereldoorlog letterlijk: het Thuisfrontmuseum. Als dit 'thuisfront' in 1945 herenigd wordt met zijn koning is het jonge Noorwegen toe aan bevestiging van de eenheid.

Zo draagt ook deze periode bij aan de vorming van de nog jonge Noorse identiteit. De recent verschenen biografie over Quisling door Hans Frederik Dahl is echter in geen boekhandel meer te vinden. Uitverkocht. (De Engelse versie is overigens nog wel te koop.)

Het culturele erfgoed van Noorwegen in het licht van de Noorse identiteit

Beperken we ons tot de 'heilige Noorse plaatsen' dan zouden we de volgende conclusies kunnen trekken: Noren zijn veel meer dan Nederlanders bezig met het formuleren en herformuleren van hun nationale identiteit. Veel nadruk wordt gelegd op de *Vikingtijd*.

Boven: De machtsoverdracht
aan het Noorse verzet.

Onder: Kees van Kemenade bij de
kanonnen van Akershus Festning.

Zelfs het rechtsgevoel van de Noren zou nog stammen uit de eeuwen vóór de kerstening. De periode van 1050 tot 1319 krijgt minder nadrukkelijk de aandacht, maar dit kan ook verklaard worden door de plaats waar de conferentie georganiseerd werd. Want niet Oslo maar Trondheim was vóór 1319 de hoofdstad van het onafhankelijk koninkrijk. De koningen van Noorwegen werden nog altijd gekroond in de Nidarosdom in Trondheim.

Over de *Deense tijd* wordt meer gesproken in termen van economische en sociale geschiedenis dan van politieke. De Denen stonden geen ontwikkeling van een Noorse aristocratie of bourgeoisie toe. Is dat verantwoordelijk voor het diepe gevoel van gelijkheid in de Noorse maatschappij?

Ook de Hanze-tijd vinden we niet in Oslo. Daarvoor moeten we in Bergen zijn. Hier is ook het *nynorsk* geconstrueerd, de tweede Noorse taal. Daar het Noors, het *bokmal*, in feite half-Deens is door de bijna vijf eeuwen lange overheersing, is er na de onafhankelijkheid een beweging in met name Zuid-West-Noorwegen ontstaan die een artificiële taal op basis van oud-Noorse woorden heeft gemaakt. Alle Noorse schoolboeken moeten gedrukt worden in beide talen!

De grondwet die in 1814 in Eidsvoll werd geschreven, is met recht een reden voor nationale trots, al is er ook de zwarte bladzijde, waar het de joden verboden wordt zich op Noors grondgebied te begeven.

Zegt de aandacht die de Nederlanders voor die zwarte bladzijde hadden meer over een 'Nederlandse identiteit'? Zó snel kwam men in 1814 tot zaken, dat representanten uit het noorden niet anders overbleef dan achteraf de besluiten van 17 mei goed te keuren. Het land was in 1814 eenvoudig te groot om er snel centraal te kunnen vergaderen.

Belangrijk was de *Duitse bezetting* voor de Noorse identiteit. Een vergelijking met Nederland ligt voor de hand. Binnen de Noordse landen is het Noorse verhaal scherp afgebakend:

waar de Denen zich niet verzetten tegen de Duitsers en een grootmoedige behandeling van de Duitsers kregen en de Zweden er in de ogen van de Noren gemakkelijk van afkwamen, hebben de Noren zich nog maanden verzet tegen de Duitse agressie. Een goede Noor was anti-Duits. Quisling geldt in Noorwegen als de naam van een verrader. Vergeleken met zijn handelen op 9 april 1940, was hij dat ook meer dan Mussert. Maar toen hij op die dag meteen de regeringsmacht claimde, stond daar ook een stevig

geluid tegenover: het Storting kon het Noorse volk nog laten weten dat het de koning en het kabinet als de wettige regering bleef erkennen, ook als deze naar vreemde bodem moest uitwijken. Op zijn vlucht naar het noorden nam de regering het Storting zelfs mee. Men vergelijk dit zelf met de tiende mei in Nederland, toen De Geer geen tijd had voor de Tweede Kamer.

Het verslag van de herdenking op 9 mei 1995 van 50 jaar bevrijding deed ons vanuit onze Nederlandse identiteit

nogal beperkt aan, er werd een zwart-wit beeld geschetst met bombastische herdenkingsrituelen, en alleen Noorwegen leek zich verzet te hebben. De naast mij zittende Letten zeiden snuivend van minachting, dat hen dit herinnerde aan hoe het bij hen toeging vóór 1990.

Wat nu de nationale identiteit sterk beïnvloedt is 'OL en olie' (Olympische Spelen en olie). Mogen de resultaten van de Noren bij de Winterspelen, speciaal die van Lillehammer, verbreederen, de olie lijkt het land eerder te verdelen. Dit laatste geldt ook voor de keuze voor of tegen de Europese Unie. Trots op het 'Nei' én twijfel over dat standpunt gaan hand in hand. Daarbij speelt mee dat de Noren gedwongen worden door hun hechte band met de andere Noordse landen om EU-wetgeving in eigen land in te voeren zonder bij de besluitvorming daarover in Brussel een stem te hebben. En veel Noren zien dat als een wel erg groot democratisch tekort!

Laererforbundet en morele crisis

Aan de rand van het Slottspark staan een paar grote villa's. Eén daarvan behoort toe aan het verbond van eerstegraads leraren. Hier worden we ontvangen en voorgelicht over de Noorse arbeidsverhoudingen. Dit 'Lerarenverbond' is inmiddels met andere lerarenbonden gefuseerd. Wie in Noorwegen op zoek gaat naar een VGN, een vakinhoudelijke vereniging, zoekt vergeefs. Binnen de lerarenvakbond zijn er echter wel vakinhoudelijke secties. Wanneer bijvoorbeeld de wiskundesectie vakinhoudelijke veranderingen wil doorvoeren, krijgt deze de kracht van de hele lerarenvakbond achter zich om dit bij de overheid te bevechten. Ons werd duidelijk gemaakt, dat dit een succesvolle situatie is. Sinds de jaren dertig verdient Noorwegen het om ten aanzien van het overleg tussen werkgevers en werknemers te spreken van een 'fjorden-model'.

In het geval van de leraren in Noorwegen betekent dit, dat veel van wat de vakbond van leraren met de werkgever (de overheid) afsprekt direct in een wettelijke vorm wordt omgezet. Zolang de meerderheid van de Noren zich kon vinden in een sociaal-democratische regering ging dit goed. Maar inmiddels is Noorwegen een oliestaat en steenrijk. De sociaal-democraten wil-

len dat geld reserveren voor de toekomst en doorgaan met een sterk door de staat gestuurd beleid. Maar steeds meer Noren willen het geld nu uitgeven. Zij willen vele staatsregelingen en staatsinstellingen opgeven en met het vrijgekomen geld bepalen hoe ze de verworvenheden van de verzorgingsstaat voor zichzelf in particuliere regelingen kunnen omzetten.

Deze gedachte bedreigt het onderwijs en dan met name in de afgelegen delen van het land. Als de staat daar geen school meer open houdt, waar moeten de minder draagkrachtige Noorse kinderen dan naar school?

Was Noorwegen na de oorlog een land waar nationalisme en sociaal-democratie bijna identiek leken, nu verkeert het in een ernstige morele en politieke crisis, die de eenheid en de solidariteit aantast. De armoede van de schilderijen van Munch en zijn tijdgenoten is lang in de herinnering van de Noren blijven hangen. Dat maakte hen dankbaar voor de verzorgingsstaat die de socialisten hadden opgebouwd. Intussen blijft de arbeiderspartij weigeren om in coalitie met anderen een regering te vormen. De 'burgerlijke partijen' vormen doorgaans zwakke coalities.

De Fremskrittsparti belooft deze oude, vermolmd politieke cultuur drastisch om te gooien en de oliebronnen rijkelijk te gaan uitdelen. Met de olieprijs van heden lijkt het dus erg aantrekkelijk de bakens eens te verzetten. Misschien

moet dan ook het onderwijs maar geprivatiseerd worden.

De lerarenvakbonden hebben intussen met succes druk kunnen uitoefenen op de regering: het afgelopen jaar zijn alle lerarensalarissen met ongeveer 25% gestegen. Het groeiend tekort aan leraren zal door deze salarisverhoging echter niet direct opgelost worden.

Het Noorse geschiedenisonderwijs

Hoe zit het nu met het geschiedenisonderwijs in Noorwegen? Als het benadrukken van de nationale identiteit zo belangrijk gevonden wordt, is dit dan terug te vinden in het onderwijs? Keert het geschiedeniscurriculum zich af van de Europese geschiedenis? Stuurde de machtige arm van de Noorse overheid dit geschiedeniscurriculum?

In onze ontmoeting met mensen die voor vernieuwing van het onderwijs op strategische posities zitten, vallen drie dingen op:

1 *Kennis is wat je geleerd hebt, competentie is wat je in staat bent te laten zien'.*

Zo begon Arild Torbjørnson van het Ministerie van Onderwijs zijn introductie van het concept van de brede competentie. Doel is leerlingen voor te bereiden op deelname aan een veranderende samenleving. Het Noorse onderwijs heeft in 1994 een opmerkelijke 'grondwet' gekregen, waarin de minister zelf het aangedurfd heeft in

Geschiedenisdocent Jørgen Eliassen en zijn examenklas.

leesbare taal de uitgangspunten uiteen te zetten. Er wordt uitgegaan van de vele verschijningsvormen waarin de mens optreedt: de geestelijke mens, de creatieve mens, de werkende mens, de in vrijheid opgeleide mens, de sociale mens, de christelijke en humanistische waarden en het cultureel erfgoed, maar ook op het creatief lid zijn van de wereldgemeenschap.

Dit document, gelardeerd met veel naar de geschiedenis verwijzende illustraties is het startpunt geweest voor grote vernieuwingen in het Noorse onderwijs, met veel aandacht voor de vaardigheden. In de bovenbouw wordt daarbij de nadruk gelegd op competenties. Hierbij wordt de verantwoordelijkheid voor het leerproces meer bij de leerlingen gelegd. We herkenden het 'leren leren'. Het doel hiervan werd geformuleerd als: 'de democratie moet steeds opnieuw verworven worden'. De Noorse wetgever verwoordt het zo: *'Het hoofddoel van onderwijs is niet jonge mensen voor te bereiden op formele examens en het zichzelf eigen maken van de stof, maar op het aankunnen van de uitdagingen van het leven in samenwerking met anderen'.*

2 Die vernieuwing is ook verantwoordelijk voor veranderingen in het programma van toetsing. In Noorwegen bestaat geen centraal examen voor geschiedenis zoals wij dat in Nederland kennen. Door het jaar heen werkt men veelal in groepjes van zes leerlingen aan open vragen met alle hulpmidde-

len voorhanden. De kandidaten loten in het voorjaar in welk van de maatschappelijke vakken zij geëxamineerd worden. Van elke 200 leerlingen doen voor elk vak 18 leerlingen examen. Een leraar van een andere school wordt aangewezen als assessor bij het examen.

Het examen verloopt als volgt: De kandidaat krijgt een open werkopdracht waar hij uren of soms zelfs dagen aan mag werken, vrij rondlopend in de school. Op deze manier wordt het 'echte leven' waarin men opdrachten uitvoert het best benaderd, volgens de examenfilosofen. Docenten, de media-theek, de telefoon, Internet, ze horen allemaal tot het gereedschap van de leerling. Dit resulteert in een presentatie, discussie en afronding in een mondeling examen. De competentie van de kandidaat moet blijken uit het formuleren van interessante vragen en het vinden van waardevolle (niet correcte of foute) antwoorden.

De uitdaging voor de examinerator is niet: het best meetbare het belangrijkste maken, maar het belangrijkste meetbaar maken. De kandidaat moet uitleggen hoe hij zijn bronnen gebruikt heeft om zijn standpunt duidelijk te maken.

"How history shaped us!

Quality through equality!

Learning for Democracy!"

3 De Noorse historicus Stein Tønneson legde ons een intrigerend probleem voor. Geschiedisonderwijs in de eenentwintigste eeuw heeft een belangrijke missie. De historicus noemt hij een 'medium' tussen heden en verleden.

In een globaliserende wereld moet het geschiedisonderwijs gemoderniseerd worden. Maar als je met een 'geschiedenis van de globe' bij kinderen aankomt, hoe geef je dat dan structuur? Hij stelt voor in zee te gaan met een concept van 'geschiedenis van eenheid en diversiteit', verwijzend naar R.P. Clark, *The global imperative*, en J. Bentley en H. Ziegler, *Traditions & Encounters*.

Juist het geschiedisonderwijs moet hier het voortouw nemen en niet

wachten op de wetenschappers. Tønneson werkt al aan nieuwe schoolboeken, maar eigenlijk zou dit een internationaal project moeten worden.

Weer een opmerkelijk geluid in het Noorwegen waar het eigen culturele erfgoed ons zo nadrukkelijk wordt getoond.

De praktijk

Ook in Noorwegen bleek de praktijk weerbarstig. Visionaire ideeën, mooie regeringsplannen en geld bleken niet terecht te komen bij de gemiddelde school. Dit rijke land heeft een relatief arme collectieve sector. We zagen dezelfde om een verfe en een opknopbeurt vragende lokalen en kantine als in veel Nederlandse scholen.

We spraken met leraren die in een ongedifferentieerde klas op drie niveaus zeiden te moeten lesgeven, maar toch voornamelijk klassikaal werkten, en zich daardoor gefrustreerd voelden.

Ook hier hoorden we hoe moeilijk het is als het taalniveau van de leerlingen, die in één klas ongedifferentieerd (zoals de ideologie dat wil) bijeenzitten, verschillend is.

Het verbaasde ons dat in deze egalitaire maatschappij er een competitie is voor de toelating tot de bovenbouw (alle onderwijstypes binnen één school). In een gemeente waar minstens twee scholen zijn, kiezen scholen hun leerlingen op basis van de cijfers van hun 6-15 jaar-schoolexamen. Maar alle leerlingen moeten een plaats krijgen. Zo krijg je opeenhopingen van zwakke leerlingen in de scholen, die minder economische middelen hebben, bijvoorbeeld in wijken waar de 'slimmere' kinderen zich niet aangemeld hebben. Dit constateerden we in Bredvet school in Oost-Oslo. Hiervoor had men nog geen oplossing. En ook Tønneson vecht nog voor erkenning van zijn ambitieuze methode.

Er is zeker een geavanceerde kijk op het geschiedisonderwijs vanuit de centrale organen. Zal men het olieged besteden aan implementatie van die mooie gedachten?

Ten slotte

The learning and teaching of history in Norway. A Scandinavian approach?

Dat was de hoofdvraag van onze studiereis. Of de Noorse aanpak representatief is voor Scandinavië als geheel zijn we niet te weten gekomen.

Erfgoed op Internet

Het Noorse Volksmuseum laat de eenheid van het Noorse volk in al zijn verscheidenheid in ieders huiskamer binnenkomen via:
www.norskfolke.museum.no

Het Vikingschiphuis is op internet te vinden bij:
www.ukm.uio.no/vikingsklips/huset/

De opgravingen aan de Oslofjord:
www.maihaugen.museum.no/olmuseum

Het Grondwetmuseum in Eidsvoll: wie zich virtueel naar dit huis wil verplaatsen surfe naar www.eidsvoll1814.museum.no en late zich door de prachtige kamers voeren.
Wie virtueel op zoek is naar het Storting, reize naar:
www.stortinget.no

Munch

Een voordeel van Internet is dat je thuis virtueel kunt genieten:
<http://www.museumsnett.no/munchmuseet/english/munch.htm>

Het Vigelandpark

<http://www.museumsnett.no/vigelandmuseet/2parken/2b/historikk/norsk/2bframeset.html>

Akershus Festning en het Verzetsmuseum

Volgens onze Noorse collegae wordt de nationale identiteit sinds de Tweede Wereldoorlog in zeer grote mate in het Verzetsmuseum en het monument voor de gevallen weerspiegeld. Elke school die op een dag reizen van en naar Oslo ligt, brengt de leerlingen hier naar toe. Verder afgelegen scholen doen het met: www.nhm.mil.no

En ten slotte

Meer over het Noorse onderwijs (in het engels):
<http://odin.dep.no/kuf/engelsk/index-b-n-a.html>
Geschiedenis van eenheid en diversiteit:
<http://home.earthlink.net/~jpharmon/world.html>

Boven: rondleiding over Akershus Festning door onze gastheer Harald Skram.
Onder: het Openluchtmuseum.

Er is zeker sprake van een Noorse aanpak: het onverzoenlijke lijkt verzoend te worden in het Noorse geschiedenisonderwijs. Een sterke nadruk op de nationale identiteit paart zich aan een sterke oriëntatie op globale ontwikkelingen en gedecentraliseerde onderwijsverhoudingen. Kunnen we van Nederland hetzelfde zeggen?

De studiereis naar Oslo verruimde onze horizon. Die dertig Noorse, Nederlandse en Oost-Europese collegae voer-

den pittige discussies over de vormgeving van het geschiedenisonderwijs. Het begrip nationale identiteit stimuleerde tot discussies over Europese samenwerking en schaalvergroting. Nationale identiteit bleek een levend en gevoelig gespreksthema.